

Sigurd Slembe og "furu fra Hålogaland"

Jeg skal prøve å nøste opp i kildene som forteller om samisk båtbygging. Den tidligste og mest kjente historia finner vi i Kongesagaene til Snorre. Kongsemnet Sigurd Slembe er på flukt. Han søker båtene sine i Øksfjord og overvintret i Gljuvrafjord med mannskapet og soldatene sine. Dette skjer i 1138-39 og det er borgerkrig i landet. Samene i området bygger to skip for han:

Av Kjell Erland Pedersen 24. mai 2006, kl.10:55

Den vinteren, fortel dei, lét Sigurd finnane bygge to skuter åt seg inni fjordane, som var ihopbundne med sener forutan saum og vidjor i staden for kne, og det rodde tolv mann på kvar side. (...) Desse skutone var so snare at inkje skip tok dei på vatnet.

Deretter følger et dikt:

*Få kan følgje
furu frå Hålogaland
sen-bundne skip
svipar under seglet²*

Sigurd Slembe må ha fått hjelp fra stormennene i området til å finne gode båtbyggere. De henvendte seg til samene. Det er ikke umulig at samene var de eneste båtbyggerne i området. Skipet var så stort at det rodde tolv mann på hver side. Skipene ble bygd "inne i fjordene". Det gir mange muligheter.

Her inspiserer Sigurd Slembe bygginga av de to skipene han trengte, illustrert av tegneren Atle Paulsen fra Sortland. Snorre skriver at samene bygde "furuene fra Nordland" "inne i fjordene". Det er flere fjorder som er aktuelle: Herjangen, Skjomen, Efjord, Tysfjord, Grovfjord, Gulesfjord. Illustrasjonen er fra boka *Et samisk samfunn på Hinnøya. Samisk bosetting i Harstadområdet fra vikingtida til 1900* av Tore Einar Johansen og Kjell Erland Pedersen.

Gljuvrafjord kan være Øksfjord, Gulesfjord eller en annen fjord. I Øksfjorden finnes Tjuvhallaren som etter tradisjonen skal ha vært overvintringsplass for Sigurd og mennene hans. Tjeldsund kommune gjør også krav på Sigurd Slembe. Der finner vi Slembehola i botnen av Kjerrfjorden.³ Fiskefjord og Gulesfjord har også vært nevnt. Hvis vi fester lit til historia i Snorre, er det nok Kjerrfjorden og Slembehola der som virker mest sannsynlig. Anders Øgnes, redaktør av nettstedet Hildringstimen, nevner i en kommentar til denne artikkelen at et annet navn på Kjerrfjorden har vært Juvfjorden.

Tore Einar Johansen nevner at det i myrene i Gulesfjorden finnes rester etter en gammel furuskog, og at den kan ha blitt brukt som skipsplank.⁴ En muntlig tradisjon sier at disse to

skipene ble bygd av to navngitte samer fra Grovfjord.⁵ Sagaskriveren Snorre var ikke en samtidig observatør. Han skreiv ned historia om "furuva fra Hålogaland" ca 100 år etter at den skjedde og bygde på andre muntlige og skriftlige kilder, men det er ingen som har stilt spørsmål ved om den er sann eller ikke.

Det er nærliggende å tenke at samene også bygde skip til andre stormenn godt og vel 100 år tidligere, for eksempel til Tore Hund og Asbjørn Selsbane, uten at vi har noen skriftlig dokumentasjon på det. Men vi kjenner til at Tore Hund hadde god kontakt med samene. Tore Hund hadde kontroll over finnehandelen på si tid og krevde inn finneskatten. Han søkte også hjelp hos samiske noaider, særlig når han skulle i kamp og krig. Når samene i området også bygde båter på denne tida, er det nesten usannsynlig at han ikke kontakta dem når han trengte et nytt langskip. Det var verken mye furuskog på Bjarkøy eller på Trondenes.

Illustrasjon av Atle Paulsen fra Sortland.

En háløyghøvding er på innkrevingsferd av finneskatten, finnekaupet. Skatten var sannsynligvis en fastlagt størrelse (jfr Ottars reise). I tillegg ble det handla begge veier. Finneskatten og finnehandelen var svært viktige elementer i den distributive høvdingeøkonomien, økonomien som gjorde háløyghøvdingene mektige. Varene samene kunne skaffe, var viktige byttemiddel i forhold til vikingesamfunnet lenger sør og i forhold til utenlandske maktpersoner. Det er ikke en urimelig tanke at høvdingene også bestilte skip hos samene. Bygginga av skipene til Sigurd Slembe var ikke en engangsforeteelse.

Illustrasjonen er fra boka *Et samisk samfunn på Hinnøya. Samisk bosetting i Harstadområdet fra vikingtida til 1900* av Tore Einar Johansen og Kjell Erland Pedersen.

²Snorre Sturlasson, Kongssagaen

³Statens kartverk, Vesterålen - Hinnøya

⁴Tore Einar Johansen og Kjell Erland Pedersen, *Et samisk samfunn på Hinnøya*, s 22

⁵Asbjørg Skåden, Forarbeid til skilting på samisk i Skånland

Utskriftsvennlig versjon

Kommentarer til saken

Kommenter saken

Kjerrfjorden på Tjeldøy? av Anders Øgsnes, adm@hildringstimen.no - 01.08.2006

Jeg har noen personlige og subjektive meninger om lokalisering av Snorres Gljuvrafjord:

Mitt bidrag i lokaliseringsdebatten om Slembeholla, er et personlig opplevd utsagn fra en av kallaen vi møtte på kaia ved innseilinga til Kjerrfjorden en gang vi var på "oppdagelsesreise" med unger fra Ankenesskøla. Jeg spurte om han hadde hørt andre navn på fjorden enn Kjerrfjorden. Han svarte øyeblikkelig "Juvfjorden" som Juv eller norrønt Gjuvra... :o) Juvet som vi nå kaller revva kalles i dag Kjerstadrevva, og sees som et godt med på havet. Denne har jeg imidlertid ikke rukket å sjekke med skriftlige kilder. Navnet "Juvfjorden" burde finnes på papir ett eller annet sted dersom dette stemmer.

Juvfjorden på Tjeldøya stemmer godt overens med utsagnet om at de fikk mat av sønnen til Ogmund på Sand (Sand er rett over skaret på andre sida av øya). I

forkant av helleren er det rast ut ei diger steinblokk som ligger som et "brystvern" foran helleren. Der er hogd ut groper i steinen med ca 1 meters mellomrom, hvor stokker finner hvile når de settes opp i mot bergveggen bak. Man sitter ca 100 meter over fjorden og med utsyn over hele Vestfjorden - forbi Hamarøy og Steigen. Inneilinga til "Juvfjorden" er gjemt bak små holmer slik at det ikke vises at der er en fjord innenfor når man seiler opp Tjeldsundet. Det er faktisk ikke enkelt å komme inn der uten kart. Fra helleren er det mulig å rømme to veier der man kan ha liggende skip - Enten over skaret til Sand, eller over til Miklebostad. Begge disse stedene kan man igjen rømme flere steder til havs - Fra Miklebostad: inn og ut Ofotfjorden eller opp Ramsundet/Tjeldsundet. Fra Sand: opp/ned Tjeldsundet eller ned Ramsundet og inn/ut Ofotfjorden. Perfekt skjulested for folk på flukt.

At Snorre plasserer Sigurd på Hinnøy, anser jeg som naturlig, da Tjeldøya kun er en parentes som sted i sammenhengen med Hinnøy. Som analogi, vil jeg påstå at man er på Senja, selv om man nærmere bestemt befinner seg på Husøya ved Senja.

Når Snorre så henviser til "inne i fjorden" i sin Sigurd Slembe-historie, vil en person bosatt på Tjeldøya sannsynligvis mene Ofotfjorden eller en av sidefjordene til denne (Herjangen, Skjomen, Beisfjord, Rombaken). Den åsen vi i dag kaller Veggen inne i Ofotfjorden, het før Furu-veggen. Man regner med at utdriving av båtverket har gjort slutt på den opprinnelige furuvegetasjonen. Storbåtbygginga har lange tradisjoner, og slippen på Forra - den siste rest av båtbygginga i Ofoten - ble ikke nedlagt før på 70-tallet. Jekte- og tendringbygginga er rikelig dokumentert i amtmennenes skogskattelister helt fra slutten av 1500-tallet. (Godt tilgjengeliggjort for allmuen i M. Pettersens "Ofoten I og II")

Efjorden (opprinnelig Eidsfjord, Ediesfjord, Eidzfjord) er også bare et roan unna Tjeldøya, og rikelige funn av båtsaum og utstyr fra båtbygging er gjort her - bare 2-3 timers roing fra Kjerrfjorden.

Jeg har også hørt Fiskfjorden og Øksfjord nevnt som åsteder - Begge steder ville jeg betegne som dødsfeller for hurtig avreise om noen var etter meg. Dessuten har jeg problemer med å definere "inne i fjorden" fra disse stedene, da begge disse hellerene allerede ligger innerst i sine fjorder. Det går ikke an å komme lengre inn. Når det gjelder tradisjonen om Grovfjord, blir dette så langt fra Hinnøy at jeg tror Snorre ville plassert stedet riktigere ved navn. "inne i fjorden" blir forsåvidt riktig - men i forhold til hva? - Ihvertfall ikke den helleren som skulle ha vært vinterleiet til Sigurd og hans menn, da der ikke er noen hellere ute i Grovfjorden som kvalifiserer til "inne i fjorden".

Sigurd Slembe av Kjell Erland Pedersen, kjellep@online.no - 19.10.2006

Takk for nyttig korrigerings. Jeg heller også til den oppfatninga at Kjerrfjorden er den mest aktuelle overvintringsplassen for Sigurd Slembe og soldatene hans, forutsatt at historia er riktig. Som en følge av dette blir "inne i fjordane" et eller anna sted i Ofoten, i Skjomen, i Efjorden eller kanskje også i Tysfjord. Tysfjord er kanskje minst aktuell i denne sammenheng. Uansett hvilken fjord en havner i, så blir det en samefjord på denne tida i historia. Jeg har tatt meg den frihet å justere den opprinnelige teksten og ta med noe av det du nevner.